

АҲОЛИ ТОМОРҚАЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ХАРАЖАТЛАРИНИ МОЛИЯЛАШ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Хақимов Зафар Ибрагимович

ТМИ –мустақил тадқиқотчи

Zafarxakimov39@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада аҳоли томорқаларидан фойдаланиш харажатларини молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш йўналишлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини кредитлаш механизмини соддалаштириш ҳамда бюджет маблағларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш масалалари тадқиқ қилинган.

Калит сўзлар: Дехқон хўжаликлари, томорқа ер эгалари, “Томорқа хизмати” МЧЖ, кооперация, Ялпи ички маҳсулот, тижорат банки, кредитлаш механизми, солиқ имтиёзлари.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются направления финансового обеспечения использования государственных земель и упрощение механизма кредитования землевладельцев, а также повышение эффективности использования бюджетных средств.

Ключевые слова: Дехканские хозяйства, землевладельцы, ООО «Томорқа хизмати», кооперация, ВВП, коммерческий банк, механизм кредитования, налоговые льготы.

ABSTRACT

This article discusses the areas of financial support for the use of public lands and the simplification of the mechanism for lending to landowners, as well as improving the efficiency of the use of budgetary funds.

Keywords: Dekhkan farms, landowners, Tomorka Khizmati LLC, cooperation, GDP, commercial bank, credit mechanism, tax benefits.

КИРИШ

Ўзбекистон иқтисодиётида қишлоқ хўжалигининг аҳамияти борган сари ортиб бормоқда. Чунки, унда республика ялпи ички маҳсулотининг 30 фоизи, озиқ-овқат маҳсулотларининг 95 фоизга яқини яратилмоқда.

2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида тадбиркорлик фаолиятини ташкил қилиш ва доимий даромад манбаларини шакллантириш учун шароитлар яратиш, хусусий секторнинг Ялпи ички маҳсулотдаги улушини 80 фоизга ва экспортдаги улушини 60 фоизга етказиш миллий иқтисодиётни жадал ривожлантириш ва юқори ўсиш суръатларини таъминлашнинг зарурий шартларидан бири сифатида эътироф этилган¹⁷. Эндиликда қайта ишлаш саноатининг юксалиши, аҳоли сонининг ўсиши, ташқи бозор талабининг ўзгариши экологик талабларга жавоб берадиган қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш жараёнлари янада ривожлантиришни объектив равишда тақазо этмоқда. Статистик маълумотларга кўра, мамлакатимиз аҳолисининг 49,4 фоизи қишлоқ жойларда истиқомат қилиши, меҳнатга лаёқатли аҳолининг 28 фоизи қишлоқ хўжалигида бандлигини ҳисобга олсак, қишлоқ хўжалиги иқтисодиётнинг етакчи “драйвер” тармоғи эканлиги ва бу соҳада ечимини кутиб турган муаммолар етарли эканлиги долзарблик касб этади. Қишлоқ хўжалиги таркибида аҳоли томорқаларидан фойдаланиш ҳисобига деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларининг ялпи қишлоқ хўжалигида деҳқончилик маҳсулотлари улуши 62 фоизни, чорвачилик маҳсулотлари 90,7 фоизни ташкил этади. Бозор механизми асосида ривожланувчи ҳар қандай давлатда талабнинг ошиши нархнинг кўтарилишига олиб келади. Бунинг бирдан-бир ечими маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш ёки танқис маҳсулотларни четдан импорт қилиш ҳисобига қаноатлантириш мумкин. Лекин, қишлоқ хўжалиги ерларидан самарали фойдаланиш катта харажатларни талаб қилади. Бу харажатни битта фермер ёки деҳқон хўжалиги, томорқа ер эгалари қоплай олмайди. Шундай экан улар давлатнинг молиявий кўмаги ва қўллаб қувватлашига муҳтож.

Шунга қарамадан, қишлоқ хўжалигида самарадорлик ва рақобатбардошлик ҳамда ишлаб чиқарувчиларнинг даромадлари нисбатан пастлигича қолмоқда.

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришда аҳоли томорқаларидан самарали фойдаланиш мамлакатимизнинг асосий хом ашё манбаи

¹⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 28 январдаги ПФ-60-сонли Фармони. 2022 - 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси тўғрисида//Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 29.01.2022 й., 06/22/60/0082-сон.-html.Lex.uz

ҳисобланади. Унинг муҳим ва ҳал қилувчи бўғини кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари бўлиб, уларни кооперация асосида ташкил этиш ва ривожлантириш ҳукуматимиз томонидан молиявий томондан муносиб қўллаб – қувватлаш долзарблик касб этади.

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Ушбу мақоланинг назарий ва ҳуқуқий асоси сифатида иқтисодий адабиётлар

ҳамда илмий мақолалар, иқтисодчи олимларнинг аҳоли томорқаларидан фойдаланиш харажатларини молиявий қўллаб –қувватлаш масалалари бўйича изланишлари, томорқ ер эгалари ўртасида сўровнома ўтказиш орқали олинган маълумотлар, олимлар ва томорқа ер эгалари билан суҳбат, уларнинг ёзма ва оғзаки фикр-мулоҳазаларини таҳлил қилиш, эксперт баҳолаш, жараёнларни кузатиш, иқтисодий ҳодиса ва жараёнларга тизимли ёндашув, муаллиф тажрибалари билан қиёсий таҳлил ўтказиш орқали тегишли йўналишларда хулоса, таклиф ва тавсиялар берилган. Мавзунини ўрганиш жараёнида умумиқтисодий (индукция ва дедукция, диалектика) усуллар билан бир қаторда маълумотларни тизимлаш бўйича махсус ёндашувлар, яъни таққослаш, назарий ва амалий материалларни жамлаш ҳамда тизимли таҳлил каби усуллар қўлланилган.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Ўзбекистон иқтисодиётида қишлоқ хўжалигининг аҳамияти улкан. Чунки, унда Республика ялпи ички маҳсулотининг 30 фоизи, озиқ-овқат маҳсулотларининг 95 фоизга яқини яратилмоқда. Давлат миқёсидаги жами валюта тушумининг яримидан ортиғи қишлоқ хўжалик маҳсулотларини экспорт қилиш ҳисобига олинмоқда. Эндиликда қайта ишлаш саноатининг юксалиши, аҳоли сонининг ўсиши, ташқи бозор талабининг ўзгариши экологик талабларга жавоб берадиган қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш жараёнлари янада ривожлантирилишини объектив равишда тақозо этмоқда.

Ҳозирги пайтда 4,5 миллиондан ортиқ деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари мавжуд бўлиб, улар 445 минг гектардан зиёд ер майдонида меҳнат қилмоқда. Лекин, етиштирилган маҳсулотлар ҳажми ўсиб бораётган аҳоли эҳтиёжлари учун етарли эмаслигини бозорларимиздаги нархларнинг кескин ўсиб бориши кўрсатиб турибди. Ҳозирги вақтда давлатимиз томонидан қишлоқ хўжалигига сарфланадиган харажатларининг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 1,7 фоизни ташкил этади. Соҳани давлат томонидан

молиялаштиришнинг асосий қисми бевосита ирригация учун сарфланади (63 фоиз) ҳамда асосан пахта ва бошоқли дон етиштиришни қўллаб-қувватлашга қаратилган. Республикамизнинг жами ер майдони 44 896,0 минг гектардан иборат. Шундан, 21,1 млн гектар ёки 46,5 фоизи яйлов ерларни ташкил этади. Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар¹⁸ 20,2 млн гектарнинг атиги 20,7 фоизи ёки 3,2 млн гектари суғориладиган ерлар ҳисобланади. 2021- йилда ғалла эккан фермерларимиз даласида такрорий экинлардан қўшимча маҳсулот олинди. Бу билан ҳосилдорликни қўшимча 15 -20 центнерга оширишга эришилди. Ғалладан бўшаган 860 минг гектар майдонга такрорий экинлар экилди.

Ҳозирги вақтда мамлакатимизда аграр соҳага давлат томонидан ажратилаётган молиявий ресурслар ривожланган мамлакатларга нисбатан 2-3 баробар кўп бўлсада, бироқ ушбу маблағларни тўғри ва мақсадли йўналтириштириб бўлмайди. Шунинг учун ҳам 2025- йилга бориб, давлат томонидан қишлоқ хўжалиги фақат бозор механизмлари асосида тартибга солинади.

Тан олиш керак мамлакатимиз қишлоқ хўжалигининг экспорт салоҳиятини ошириш ва қўшилаётган қийматга эга маҳсулотлар ҳажмини кўпайтириш борасида ҳали ишга солинмаган имкониятлар кўп. Статистик маълумотларга кўра, қишлоқ хўжалигида 2005 йилга нисбатан сўнгги 15 йил мобайнида аҳоли жон бошига суғориладиган ерлар 24 фоизга (0,23 га дан 0,16 гача) камайган. Мазкур ҳолат аҳоли сонининг ўсиши, сув таъминоти ҳажмининг қисқариши ва қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларнинг бошқа ер фонди тоифаларига ўтиши натижасида юзага келган. Прогнозларга кўра, келгуси 30 йил мобайнида суғориладиган ер майдонлари яна 20 — 25 фоизга қисқариши мумкин¹⁹.

Мамлакатимизда фермер, деҳқон хўжаликларини ва томорқа ер эгаларини янада ривожлантириш, уларнинг фаолият кўламини кенгайтиришга устувор аҳамият берилляпти. Бунда давлатимиз раҳбари томонидан 2017 йил 9 октябрда имзоланган “Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, қишлоқ хўжалиги экин майдонларидан самарали фойдаланиш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари

¹⁸ қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар — ерларнинг тоифасидан қатъи назар, қишлоқ хўжалиги эҳтиёжлари учун берилган ёки ушбу мақсадларга мўлжалланган ер турлари (суғориладиган ва лалми экин майдонлари, ҳайдаладиган ерлар, пичанзорлар, яйловлар, кўп йиллик мевали дов-дарахтлар эгаллаган ерлар);

¹⁹ Ўзбекистон республикаси президентининг “Ўзбекистон республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида” ги 23.10.2019 йилдаги ПФ-5853-сон фармони: [html.Lex.uz](http://html.lex.uz)

тўғрисида” ги 5199-сонли Фармони муҳим омил бўлмоқда. Унга асосан, аввало, фермер ва деҳқон хўжаликлари ҳаракатини ривожлантириш ҳамда аҳоли томорқа ер эгаларини қўллаб-қувватлашга катта эътибор қаратилди ва бошқариш тизимида янги тузилма — Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари ва унинг қуйи бўғинлари тузилдики, бу фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларининг ҳуқуқ ва манфаатларини янада кучайтириш, уларнинг ваколатларини кенгайтириш, кўп тармоқли фермер хўжаликларини ташкил этиш, томорқадан 2-3 мартадан ҳосил олиш, энг асосийси, соҳага илм-фан ютуқлари ҳамда энг замонавий агротехнологияларни татбиқ қилиш имконини берди.

Қуйида келтирилган маълумотларни таҳлил қилиб, мамлакатимизда йилдан-йилга қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш ҳажми ошиб бораётганлигини кўриш мумкин:(1-жадвал)

Республика миқёсида қарайдиган бўлсак, 2015 йилда 3 694,2 минг гектар ердан 99 604,6 млрд. Сўмлик қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарилган бўлса, 2021 йилда 3 260,7 минг гектар ердан 302 524,9 млрд сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилди.

Қишлоқ хўжалигининг асосий кўрсаткичлари

1-жадвал

Кўрсаткичлар	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Қишлоқ хўжалиги экинлари экин майдони, минг гектар	3 694,2	3 706,7	3 474,5	3 396,0	3 309,4	3 396,1	3 260,7
Қишлоқ хўжалиги маҳсулоти, млрд. сўм	99 604,6	115 599,2	148 199,3	187 425,6	216 283,1	250 250,6	302 524,9
шу жумладан:							
Деҳқончилик, млрд. сўм	55 429,2	61 755,1	83 303,4	98 406,4	111 904,8	123 858,8	151 083,4
Чорвачилик, млрд. сўм	44 175,4	53 844,1	64 895,9	89 019,2	104 378,3	126 391,8	151 441,5
Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръати, ўтган йилга нисбатан фоизда	106,1	106,3	101,0	100,2	103,3	102,7	103,6
шу жумладан:							
Деҳқончилик,%	105,5	105,7	98,2	95,8	104,8	103,2	103,1
Чорвачилик,%	106,9	107,0	104,1	105,7	101,6	102,1	104,1

*) Ўзбекистон республикаси давлат Статистик қўмитаси маълумотлари

2015 йилга нисбатан экин майдони 432,5 минг гектарга камайган. 2015 йилда 1 гектар ерда яратилган маҳсулот миқдори 30 миллион сўмга тенг бўлган бўлса, 2021 йилда 82 млн сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилган. Мос равишда деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотларида ҳам худди шундай ўсишга эришилганлигини кўриш мумкин.

Бугунги кунда дунё бўйича озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашда сабзаёт ва картошка маҳсулотларига бўлган талаб кескин ортиб бормоқда. Сўнгги йиллардаги маълумотларни таҳлил қиладиган бўлсак, дунё бўйича сабзаёт экинлари ҳисобланган помидор экинидан йилига 182,3 млн. тонна, оқбош карамдан 71,45 млн. тонна, ширин ва аччиқ қалампирлардан жами 36,1 млн. тонна, сабзи экинидан 42,83 млн. тонна ва картошкadan 388,19 млн. тонна ялпи ҳосил етиштирилмоқда²⁰.

Қишлоқ хўжалиги корхоналари томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотлар таркибига эътибор берсак, кейинги йилларда Фермер хўжаликларида 2000 йилда 5,5 фоизни ташкил этган бўлса, 2020 йилга келиб, уларнинг ялпи ишлаб чиқаришдаги улуши 28,2 фоизни ташкил этди. Деҳқон хўжаликларининг улуши 2000 йил билан таққосланганда деярли ўзгармаган (66,7 ва 65,9 фоиз). Чорвачилик тармоғида эса, фермер хўжаликлари улуши 2000 йилдаги 1,3 фоиздан 2020 йилда 4,9 фоизга ўсган, Жумладан, Қишлоқ хўжалиги фаолияти

²⁰ 1 <https://www.statista.com/statistics/264065/global-production-of-vegetables-by-type/>

билан шуғулланувчи бошқа ташкилотларда эса ялпи қишлоқ хўжаликлари маҳсулотлари ишлаб чиқаришда 2000 йилда 27,8 фоиздан 2020 йилда 4,4 фоизга камайганлигини кўриш мумкин (2-жадвал).

Ҳозирги вақтда мамлакатимизда жаҳон банки эксперти Сергей Зарянинг маълумотларига кўра 1 гектар экин майдони ҳисобига 300-330 АҚШ доллари миқдорида даромад олинмоқда, таққослаш учун, Вьетнам давлати худди шундай шароитда 6000-6500 АҚШ доллари миқдорида даромад олишга эришган. Демак, шундан хулоса қилиш мумкинки, Ўзбекистонда майдон бирлиги ҳисобига олинаётган ҳосилдорликни 15-20 баробар ошириш имкониятлари мавжуд.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Аҳоли томорқаларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишнинг кўшимча чора - тадбирлари тўғрисида” ги 2020 йил 30 июндаги ПҚ-4767-сон Қарори Ушбу соҳада туб бурилиш ясади десак муболоға бўлмайди.

Қарорга кўра, томорқа ерларидан самарали фойдаланиш, “Томорқа хизмати” МЧЖ моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, фаолиятини янада кенгайтириш ва аҳоли томорқаларини хизматлари билан қамраб олиш даражасини ошириш, шунингдек маҳсулотларни экспорт қилиш имкониятларини янада кўпайтириш мақсадида Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий тараққиёт ва камбағалликни қисқартириш вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва вилоятлар ҳокимликлари аҳоли томорқаларига кафолатланган кўчат ва уруғларни тизимли етказиб беришни ташкил этиш учун “Томорқа хизмати” МЧЖларга иссиқхона, совутгичли омборхоналар, чорвачилик мажмуалари қуриш учун асосланган ҳисоб-китобларга мувофиқ ер майдони ажратиш белгилаб кўйилди. Қишлоқ жойларда кластерлар ташкил эилганлиги ва уларнинг аҳоли даромадларини оширишдаги ҳиссаси тобора ортиб бормоқда.

2017 йилда Ўрмон хўжалиги давлат қўмитаси ташкил этилди, ўрмонлар майдонини 2,3 млн гектарга кенгайтириш, 12 та янги ўрмон хўжаликларини ташкил этиш ва моддий-техник базасини мустаҳкамлаш бўйича қатор чора-тадбирлар амалга оширилди. Шунингдек, Орол денгизининг қуриган сатҳида ўрмонлар барпо қилиш, химоя ўрмонзорлар майдонларини кенгайтириш, қишлоқ хўжалиги ерларида шамолдан химояловчи яшил йўлакларни кўпайтириш, мукамал мониторинг тизимини яратиш ва экологик таълим дастурларини такомиллаштириш ишлари олиб борилди. Ҳисоб китобларга кўра, 1 гектар майдонда етиштирилган пахта хом ашёсига нисбатан

узумдан 7 бараваар, гилосдан 6 бараваар, ёнғоқдан 5 бараваар кўп даромад олиш имконияти мавжуд²¹.

Орол денгизининг қуриган сатҳида ўрмонлар барпо қилиш 2020 йилда 1 млн 200 минг гектарни ташкил этди. Ўрмон фондига тегишли оборотдан чиқиб қолган ерларини аҳолига тақсимлаб бериш орқали қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва уни қайта ишлаш энг самарали усул ҳисобланади.

Тижорат банклари билан биргаликда Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг асосий ставкасида уч ой имтиёзли давр билан бир йил муддатга 4 фоиз банк маржасини ҳисобга олган ҳолда аҳоли томорқаларидан самарали фойдаланиш йўналишида 2 миллион сўмгача Оилавий тадбиркорлик маркази хулосасиз “On-line” тарзда томорқа ер эгаларига микрокредитлар ажратиш механизмини жорий этилди.

Шунингдек, Тадбиркорлик фаолиятини кўллаб-қувватлаш давлат жамғармаси томонидан:

- 2023 йил 1 январга қадар “Томорқа хизмати” МЧЖ ҳамда қишлоқ хўжалиги кооперативларига бериладиган кредитлар бўйича кредит суммасининг 50 фоизигача, бироқ 3 млрд сўмдан ортиқ бўлмаган ҳажмда кафиллик берилиши;
- фермер, деҳқон хўжалиги ва томорқа ер эгалари, «Томорқа хизмати» МЧЖ ва қишлоқ хўжалиги кооперативларига Фермер, деҳқон хўжалиги ва томорқа ер эгаларини кўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари ҳисобидан Тадбиркорлик фаолиятини кўллаб-қувватлаш давлат жамғармаси тўғрисидаги низом талабларини ҳисобга олган ҳолда, ажратиладиган кредитлар фоиз ставкасининг 7,5 фоизли пунктгача қоплаб бериш тизими жорий этиш;
- Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги 2020 йилда Инқирозга қарши курашиш жамғармаси ҳисобидан, 2021 йилда Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетидан Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланадиган тартиб асосида камида 30 та аҳоли томорқаларини суғориш учун ер ости сувларига қудуқларни бурғулаш харажатларининг 70 фоизини, бироқ 120 миллион сўмдан ошмайдиган қисмини қоплашга субсидия ажратиш бўйича имтиёзлар яратилди.

Президентимиз Шавкат Мирзиёев 2017-йил 10-11 март кунлари халқ билан мулоқот қилиш ҳамда жойларда амалга оширилаётган ислохотлар билан танишиш мақсадида Бухоро вилоятига ташриф чоғида “Пахта ва тўқимачилик кластери” лойиҳасини ташкил этиш фикрини илгари сурди. Унда Ўзбекистонда кластер тизими асосида ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг илмий асослари кўрсатиб ўтилди. Кластер шакллантиришдан мақсад – шаҳар, туман ва вилоят

²¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2020-2030 йилларда Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармони. 23.10.2019. ПФ-5853-сон. <http://lex.uz>.

ичида жойлашган бир хил соҳа корхоналарини ва улар билан ягона технологик занжирда бўлган таълим, илмий, инжиниринг, консалтинг, стандартлаштириш, сертификатлаштириш ва бошқа хизматларни уйғунлаштириш ва ишлаб чиқаришни ташкил этиш асосида рақобатбардош товарлар ишлаб чиқаришга йўналтиришдан иборат²². Ўн йиллар давомида илмий тадқиқотлар ва хизматлар тақдим этилишининг етарлича молиялаштирилмаслиги ҳамда секторни ривожлантириш учун зарур бўлган хизматларни етарлича кўрсатилмаганлиги каби масалалар ҳал қилиниши лозим. Таққослаш учун, муваффақиятли қишлоқ хўжалигига эга бўлган ўрта даромадли мамлакатлар қишлоқ хўжалиги ялпи маҳсулотининг 1 фоизини қишлоқ хўжалиги соҳасидаги тадқиқотлар учун сарфлайди, кўп даромадли мамлакатларда эса ўртача 2,5 фоиз сарфланади²³. Бу борада мамлакатимизда 2018 йилда Ўзбекистон ялпи қишлоқ хўжалиги маҳсулоти даромадининг фақатгина 0,02 фоизини қишлоқ хўжалиги соҳасидаги изланишларга сарфлаган бўлса, 2021 йилга келиб бу кўрсаткич 0,8 фоизни ташкил қилди. Шу билан бирга, ҳозирги кунда қишлоқ хўжалигида маҳаллий ишлаб чиқарувчилар учун ахборот-консултатив хизматлар аста секин ривожланиб бормоқда. Сабаби, қишлоқ хўжалигига инновацион янги технологияларни олиб кириш, интенсив боғ ва тежамкор суғориш технологиялардан фойдаланишни молиялаш бўйича бир қатор имтиёзлар жорий қилинди. Олиб борилган сай –ҳаракатлар мамлакатимизда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг кўпайиши баробарида экспорт ҳажмининг ошишига олиб келди.

**Ўзбекистон республикасида барча тоифадаги хўжаликларда етиштирилган
деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотлари тўғрисида МАЪЛУМОТ**

2-жадвал

№	Маҳсулот тури	Ўлчов бирлиги	2018 й.	2019 й.	2020 й.
1	Дон ва дуккакли дон экинлари - жами	Минг дона	6 535,5	7 437,8	7 636,0
2	Картошка	Минг дона	2 911,9	3 089,7	3 143,8
3	Сабзавотлар – жами	Минг дона	9 760,3	10 215,1	10 431,4
4	Озиқбоп полиз	Минг дона	1 837,0	2 068,7	2 134,4

²² Президентимиз Шавкат Мирзиёев 2017-йил 10-11 март кунлари халқ билан мулоқот қилиш ҳамда жойларда амалга оширилаётган ислоҳотлар билан танишиш мақсадида Бухоро вилоятига ташрифи чоғида сўзлагн маърузаси.

²³ Жаҳон банки маълумотлар

5	Мевалар ва резаворлар - жами	Минг дона	2 706,2	2 752,7	2 812,6
6	Узум	Минг дона	1 589,8	1 603,3	1 606,9
7	Сўйиш учун етиштирилган моллар ва паррандалар – жами (тирик вазнда)	Минг дона	2 430,5	2 473,6	2 519,6
8	Сут – жами	Минг дона	10 466,4	10 714,3	10 976,9
9	Олинган тухум – жами	Млн дона	7 459,3	7 771,2	7 781,2
10	Асал	тонна	12 578,4	13 001,7	13 357,8
11	Қирқиб олинган жун	тонна	34 615,0	35 115,0	35 422,0
12	Олинган қорақўл тери	Минг дона	1 085,2	1 150,7	1 152,1
13	Пилла	тонна	17 912,3	21 374,1	20 941,9

*) Ўзбекистон республикаси Статистик қўмитаси маълумотлари

Жадвал маълумотларидан кўриниб турибдики, сўнгги 3 йил давомида етиштирилган деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотлари бир мунча ўсишга эришган бўлсада, лекин бу кўрсаткич билан фахрлана олмаймиз. Жумладан, картошка етиштириш 3 143,8 минг тонна етиштирилган бўлсада, қўшимча 516 минг тонна картошка²⁴ четдан экспорт қилинди. Бу аҳолини картошкага нисбатан эҳтиёжини ортиб бораётганлигини кўрсатади.

2021 йил 23 ноябрь куни Ўзбекистон президентининг “Мева-сабзавотчилик ва узумчиликда оилавий тадбиркорликни ривожлантириш, кишлок хўжалиги ишлаб чиқаришида деҳқон хўжалиklarининг улушини ошириш чоратадбирлари тўғрисида”ги қарори қабул қилинди. Қарор моҳиятида келгуси йили пахта ва ғалладан қисқартириладиган 80 минг гектар ер аҳолига деҳқон(шахсий уй) хўжалиги ташкил этиш учун берилиши,бу майдонлар очик электрон танлов ўтказиш орқали, 10 сотихдан 1 гектаргача ўлчамда, 10 йил муддатга ижарага берилиши белгилаб қўйилди. Давлатимиз раҳбари бунда яратиладиган иш ўрни ва деҳқончилик тажрибаси асосий мезон бўлишини, эҳтиёжманд аҳолига алоҳида эътибор қаратиш зарурлигини таъкидлади.

Бундай хўжалиklar учун оилавий тадбиркорлик дастурлари доирасида 6 ойлик имтиёзли давр билан 2 йилгача кредит ҳам берилди. Лекин ердан оқилона фойдаланилмаса, ижара шартномаси суд орқали муддатидан олдин бекор қилиниши таъкидлаб ўтилган. Бундан ташқари томорқа ер эгаларини қўллаб қувватлаш мақсадида бир қатор имтиёзлар жорий этилди:

²⁴ Ўзбекистон республикаси Давлат Статистик қўмитаси маълумотлари

- деҳқон хўжалиги ва 4 сотихдан кам бўлмаган томорқа ерида банд бўлган ёки ушбу участкада 10 бош қорамол ёки 50 бошдан кам бўлмаган парранда парваришлаган жисмоний шахслар томонидан Бюджетдан ташқари пенсия жамғармасига йилига ЭКИХнинг бир баробари миқдорида суғурта бадали тўланган тақдирда, суғурта бадали тўланган йил меҳнат стажига киритилади;
- Кенгаш тизимида ишлайдиган пенсионерларга пенсиялар Бюджетдан ташқари пенсия жамғармаси маблағлари ҳисобидан тўлиқ тўланади;
- фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашлари томонидан Бюджетдан ташқари пенсия жамғармасига ягона ижтимоий тўлов 5 фоиз миқдорида тўланади.

ХУЛОСА

Ушбу яратилатган шароитлардан самарали фойдаланиш мақсадида куйидаги таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилди:

1. Қишлоқ хўжалигида балиқ етиштирувчи тадбиркорлик субъектларини солиқ имтиёзларини (қисман ёки тўла) жорий қилиш орқали молиявий қўллаб-қувватлаш механизмини жорий қилиш ;
2. Уруғчиликни ривожлантириш маркази таркибидаги элита уруғчилик хўжаликларини молиялаштиришда “аралаш кредитлаш механизми”дан фойдаланиш;
3. Жамғармалар томонидан бериладиган субсидиялар қишлоқ хўжалигида инновацион технологиялар учун, жумладан кичик интенсив боғдорчилик, узумчилик, полиз, дуккакли, мойли экинлар, картошка етиштириш ва сабзавотчиликда сув тежайдиган технологияларни жорий қилишга, сифатли кўчатлар, уруғликлар , минерал ўғитлар, кимёвий ва биологик препаратлар, қишлоқ хўжалиги техникалари харид қилиш учун ажратиш;
4. Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва экин майдонларини қайта фойдаланишга киритишга қаратилган харажатларни молиялаш кўламини ошириб бориш;
5. Қишлоқ хўжалигида илмий ва илмий-техник фаолиятни молиявий қўллаб-қувватлашни такомиллаштириш;
6. Экин экиш имконияти йўқ ер майдонларида экотуризмни ривожлантириш харажатларини молиялаш механизмини жорий қилиш;

Бу билан қишлоқ хўжалигида аҳоли янги иш ўринлари билан таъминлашга, майдон бирлиги эвазига олинадиган даромаднинг кўпайишига, аҳолининг ерга, мулкка қизиқиш ҳиссининг ортишига, экспортга чиқариладиган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ҳажмининг ошишига олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Нурматов Н.Ж., Авлиякулов А.А. “Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти” дарслик. “Фан зиёси”, Тошкент. 2021.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2020-2030 йилларда Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармони. <http://lex.uz>.

Интернет ресурслари

1. www.infocom.uz: Infocom.uz электрон журнали.
2. <http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/>
3. www.uznature.uz